

Кондратюк С.В.*

СУПЕРЕЧНОСТІ МІЖ ФРН І США В «АФГАНСЬКОМУ ПИТАННІ»

Дана стаття присвячена дослідженню політичних чинників, що визначають німецько-американське співробітництво в рамках операції НАТО в Афганістані.

Ключові слова: Німеччина, США, Афганістан, трансатлантичне співробітництво.

Данная статья посвящена исследованию политических факторов, которые определяют немецко-американское сотрудничество в рамках операции НАТО в Афганистане.

Ключевые слова: Германия, США, Афганистан, трансатлантическое сотрудничество.

This article is devoted to research of political factors which define the German-American cooperation within NATO operation in Afghanistan.

Key words: Germany, USA, Afghanistan, transatlantic cooperation.

21 грудня 2001 року «червоно-зелена» коаліція на чолі з Герхардом Шредером в рамках «необмеженої солідарності» з США проголосувала у Бундестагу за надання мандату німецьким збройним силам для участі у військовій операції НАТО в Афганістані. У грудні 2011 року цій закордонній місії бундесверу виповнилося 10 років. На думку колишнього генерального інспектора Бундесверу Гаральда Куяте, з політичної точки зору місія німецької армії в Афганістані виконана – Німеччина продемонструвала свою солідарність з США. Але, якщо говорити про стабілізацію обстановки в регіоні, вона зазнала повне фіаско [1].

Протягом десятиріччя істотні зміни відбулися й у ставленні німецького суспільства до участі ФРН у Міжнародних силах сприяння безпеці в Афганістані (International Security Assistance Force; ISAF). Зокрема, соціологічні опитування, проведені журналом Stern у 2009 році, свідчать про те, що приблизно 61% населення країни бажало, щоб бундесвер був відкликаний з Афганістану. Тільки одна третина німців (33%) вважала, що війська повинні продовжувати виконання закордонної місії. При цьому Stern відзначав, що суспільство докорінно поміняло пріоритети. Подібне опитування, проведене у березні 2002 р., показало, що та ж кількість респондентів (62%) схвалила німецькі зобов'язання в Афганістані, і та ж третина наполягала на тому, щоб бундесвер не брав їх на себе й повертався додому. У вересні 2007 р. прихильників відкликання німецьких солдатів було вже 52 відсотки, а у вересні 2008 р. – 59 відсотків [2].

Частково, це пояснюється укоріненим в німецькому суспільстві «пацифізмом», спричиненим історичною відповідальністю за скоєні нацистами злочини. Тому підтримуючи операцію НАТО в Афганістані, політична еліта Німеччини і населення

* кандидат політичних наук, науковий співробітник Центру перспективних соціальних досліджень Міністерства соціальної політики України та НАН України

країни пріоритет віддавали цивільній реконструкції і тривалій стабілізації ситуації в Афганістані. Військове втручання мало другорядне значення і розглядалося як необхідна основа для творчої праці й безпеки цивільних структур. Саме про це йшлося в двох основних програмних документах Федерального уряду з афганської проблематики – в Афганській концепції (Das Afghanistan-Konzept der Bundesregierung), прийнятій в серпні 2007 року, а також у «Афганській концепції 2008», що розширила і доповнила «Афганську концепцію 2007» [3].

Зокрема, основну увагу планувалося приділити створенню здатних до продуктивної діяльності державних установ та інституцій, формуванню ефективного управління, розбудові принципів правової держави, сприянню освіти й економічному розвитку тощо. Так, російський дослідник І.Берг відзначав, що німці будували свої афганські плани на основі так званих бригад з реконструкції. Жителі Афганістану повинні були побачити в них, насамперед, помічників у соціальних перетвореннях. Генеральний мотив «Афганської Концепції 2007» орієнтувався на дієвість економічних проєктів при створенні обстановки безпеки, натомість там взагалі не було мови про військові операції [4].

Але реальність виявилася іншою ніж уявляло собі німецьке суспільство та політики. Починаючи з січня 2002 року, коли в Афганістан прибули перші німецькі підрозділи, присутність збройних сил Німеччини в цій країні постійно зростала. Якщо на початковому етапі в Афганістан було спрямовано близько 1200 військовослужбовців, то станом на грудень 2011 року їх гранична чисельність була доведена до 5350 вояків. Якщо у 2002 році сфера ISAF обмежувалася Кабулом і найближчими околицями, то потім вона поступово поширилася на весь Афганістан – з відповідним збільшенням чисельності військ і техніки. Не залишився осторонь від цього процесу й бундесвер. У грудні 2003 року після запеклих дебатів у Бундестазі був виданий мандат на розширення місії на Кундуз (північ Афганістану) і створення там цивільної групи з відновлення (ЦГВ). А у вересні 2004 року підрозділ бундесверу зайняв позиції у Файзабаді (провінція Бадахшан), де також почала роботу ЦГВ. Більше того, відповідно до директиви НАТО про поділ зон відповідальності, бундесвер взяв під контроль північні провінції Афганістану аж до кордону з Туркменістаном, Узбекистаном і Таджикистаном і очолив регіональне командування ISAF на півночі країни [5].

За оцінками Німецького інституту економічних досліджень (DIW), протягом десяти років участь у багатонаціональній місії в Афганістані обійшлася Німеччині в 17 млрд. євро, що в три рази вище офіційних даних Федерального уряду [6].

Але найбільш відчутними для населення ФРН та парламентських партій стали регулярні повідомлення ЗМІ про чергові втрати німецького контингенту. Станом на початок 2012 року в Афганістані загинуло 53 військовослужбовці Бундесверу [7]. Опитування останніх років стабільно свідчать про дві третини німців, які виступають проти участі Німеччини в афганській операції НАТО. Все це створює постійний тиск на правлячу коаліцію з боку громадськості та політично обмежує можливості уряду повноцінно виконувати свої союзницькі зобов'язання в рамках операції Альянсу за кордоном. Відповідно у відносинах між Берліном і Вашингтоном постійно виникали суперечки через відмову Меркель істотно збільшити німецький контингент в Гіндукуші.

Ще одним чинником, що ускладнював німецько-американську взаємодію в Афганістані, стала відсутність єдиної стратегії між країнами-союзниками. Особливо це помітно на прикладі Сполучених Штатів і Федеративної Республіки Німеччини. Американська позиція – позиція швидких і рішучих дій, заснованих на великих фінансових видатках [8]. Німецький підхід передбачав застосування Бундесверу для

відновлення інфраструктури, будівництва доріг і мостів, їхньою охороною й т.д. Концептуальні відмінності можна охарактеризувати як «Американці бомблять і стріляють, німці будують і допомагають».

Але насправді солдати Бундесверу виявилися в бойовій обстановці, де часто необхідно вести повноцінні бої та нести жертви. Так, на думку колишнього генерального інспектора Бундесверу Гаральда Куяте, через те, що присутність НАТО в Афганістані довгий час позиціонувалося як «операція з стабілізації», німецькі солдати не отримували озброєння, яким вони могли б дати відсіч противнику [9].

Усередині Німеччини виникла запекла політична дискусія, чи операція в Афганістані є гуманітарною місією або ж війною? Тривалий час представники урядової коаліції всіляко намагалися уникати самого терміну «війна», адже стаття 26 Конституції ФРН чітко вказує, що дії з підготовки і ведення агресивної війни є антиконституційними.

Тільки у грудні 2010 року, під час свого візиту до Афганістану канцлер ФРН Ангела Меркель визнала, що на Гіндукуші йде справжня війна. Виступаючи перед військовослужбовцями німецького контингенту вона зазначила: «У нас тут стан, лише схожий на війну, однак ви утягнені в бої, які відбуваються на війні. ...Це зовсім нова ситуація для нас, про неї ми чули тільки від наших батьків» [10].

Нова реальність спричинила появу нових підходів щодо забезпечення участі німецького вояків в операції НАТО в Афганістані. Мова йде про нову стратегію, відповідно до якої передбачене більше тісне співробітництво з афганською армією в напрямі її навчання і підготовки. Виступаючи 5 грудня 2011 року на Боннській конференції з безпеки в Афганістані А.Меркель зазначила, що Федеральний Уряд буде продовжувати реалізацію концепції «наставництво» і «партнерство», дедалі більше передавати владу афганській владі і одночасно знижувати чисельність німецьких військ. Крім того, вона зауважила, що на регіональній конференції в Стамбулі (2 листопада 2011 р.) держави регіону взяли на себе зобов'язання щодо активної участі у розв'язанні афганської проблеми примирення [11].

«Як виклик» сприйняли в Берліні оголошені наміри Обама вивести бойові частини з Афганістану вже в 2013 році, адже Німеччина змушена поспішно переглядати темпи своєї участі у виводі військ ISAF [12]. Крім того, німецькі експерти майже одноставні, що дострокове завершення місії НАТО загрожує повернути Афганістан до громадянської і міжплемінної війни і може закінчитися поверненням талібів до влади.

Враховуючи, що восени 2012 року в США відбудуться президентські вибори, а у вересні 2013 – парламентські у ФРН, у публічній площині слід очікувати велику кількість заяв та ініціатив, пов'язаних з врегулюванням «афганської проблеми», оскільки ця тема має великий суспільний резонанс всередині двох країн.

Варто також відзначити, що за минуле десятиріччя американські та німецькі концепції стабілізації та цивільної розбудови Афганістану зазнали краху. Сьогодні спостерігається певна конвергенція двох підходів. Адміністрація США усвідомила, що боротьба з талібами не може спиратися лише на військові методи і повинна також передбачати пошук політичного діалогу всередині країни та з сусідами, а також розвиток економічних чинників, що сприятимуть ліквідації джерел тероризму. У свою чергу в Берліні також зрозуміли, що в умовах Афганістану ставка виключно на демократизацію суспільства та цивільну відбудову не спрацьовує і необхідно більше зусиль докладати для забезпечення безпеки в регіоні.

Відповідно можна зробити висновок, що сьогодні склалися більш сприятливі умови для формування єдиного підходу як між США і ФРН, так і між країнами НАТО у цілому,

щодо розв'язання «афганської проблеми» на основі широкої і більш комплексної стратегії, що також передбачає розвиток активного політичного діалогу як всередині Афганістану, так і країнами регіону.

Список використаних джерел

1. 10 років війни в Афганістані: генерали НАТО визнають поразку // Сайт ТСН.ua. – 7 жовтня 2011. – <http://tsn.ua/svit/10-rokiv-viyni-v-afganistani-general-nato-viznayut-porazku.html>.
2. Берг И.С. Насколько эффективна миссия бундесвера в Афганистане: дискуссия в ФРГ // Сайт Института Ближнего Востока. – <http://www.iimes.ru/rus/stat/2009/03-07-09a.htm>.
3. Афганська концепція Федерального уряду ФРН 2007. – режим доступу <http://www.auswaertiges-amt.de/cae/servlet/contentblob/395916/publicationFile/3342/AFG-Konzept2007.pdf>; Афганська концепція Федерального уряду ФРН 2008. – режим доступу: http://www.bundesregierung.de/Content/DE/_Anlagen/2008/09/2008-09-23-broschuere-afghanistan-konzept.pdf?__blob=publicationFile.
4. Берг И.С. Причины поражения НАТО в Афганистане (немецкий взгляд) // Сайт Института Ближнего Востока. – 31.03.2010. – режим доступу: <http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1270017300>.
5. Бундесвер в Афганистане. По материалам ИТАР-ТАСС // Портал «Родон». – 21.01.2011. – режим доступу: <http://rodon.org/polit-110121114227>.
6. Миссия в Афганистане стоила Германии 17 млрд. евро // Росбалт. - 03.10.2011. – режим доступу: <http://www.rosbalt.ru/main/2011/10/03/896695.html>.
7. Coalition Military Fatalities. – <http://www.icasualties.org/oef/ByYear.aspx>.
8. Берг И.С. Причины поражения НАТО в Афганистане (немецкий взгляд) // Сайт Института Ближнего Востока. – 31.03.2010. – режим доступу: <http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1270017300>.
9. 10 років війни в Афганістані: генерали НАТО визнають поразку // Сайт ТСН.ua. – 7 жовтня 2011. – <http://tsn.ua/svit/10-rokiv-viyni-v-afganistani-general-nato-viznayut-porazku.html>.
10. Бундесвер в Афганистане. По материалам ИТАР-ТАСС // Портал «Родон». – 21.01.2011. – режим доступу: <http://rodon.org/polit-110121114227>.
11. Rede von Bundeskanzlerin Angela Merkel anlässlich der Eröffnung der Internationalen Afghanistan-Konferenz in Bonn. - Mo, 05.12.2011. –<http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Rede/2011/12/2011-12-05-merkel-afgh-konf.html>.
12. Gutschker T. Flucht aus Verantwortung // Frankfurter Allgemeine Zeitung. – 08.02.2012. – <http://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/amerika-in-afghanistan-flucht-aus-verantwortung-11637961.html>.